

VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE

Jaarverslag van het hoofdbestuur over het jaar 1977

(ingevolge art.18.3 van de statuten)

Inleiding

Het verslagjaar wordt gekenmerkt door een ongekend aantal activiteiten in verband met de voorbereiding van verkiezingen voor de Eerste en Tweede Kamer en de kabinetsformatie. De VVD bereikte in beide Kamers zeteltallen die sinds de invoering van het evenredig kiesstelsel ongekend zijn: 28 zetels in de Tweede Kamer en 15 zetels in de Eerste Kamer - dat laatste aantal gebaseerd op de bij de statenverkiezingen in 1974 behaalde resultaten.

Omdat opiniepeilingen, vooral in het najaar van 1976, een nog meer spectaculaire groei van het aantal VVD-kiezers aangaven viel het resultaat - zes zetels winst en een stijging van het percentage VVD-kiezers van 14,45% in 1972 naar 17,94% in 1977 - veel partijleden, vooral het kader, toch nog wat tegen, niettegenstaande herhaalde waarschuwingen van hoofdbestuur en fractieleiding dat het gevaarlijk was zich rijk te rekenen aan uitslagen van opiniepeilingen. Erkend moet evenwel worden dat het bij de statenverkiezingen van 1974 behaalde percentage van 19% niet werd evenaard. Daartegenover stond echter een veel grotere opkomst van de kiezers en een niet onbelangrijke numerieke stijging van het aantal VVD-kiezers; 1972: 1.068.375 - 1974: 1.283.044 en 1977: 1.492.689.

Het ledental steeg belangrijk meer dan in voorafgaande jaren: 9825 (11,22%) in plaats van 4740 (5,72%) in 1976 - een hoger percentage gerekend over een groter ledental.

In de laatste weken van het jaar kwam, geheel anders dan velen bij het vernemen van de verkiezingsuitslag verwachtten, een kabinet tot stand, steunend op de fracties van CDA en VVD in de volksvertegenwoordiging. Zes liberale ministers maken van het op 19 december beëdigde kabinet Van Agt-Wiegel deel uit. Zes staatssecretarissen van VVD-huize werden nog in het verslagjaar of kort daarna benoemd.

Door verkiezingsresultaten en kabinetsformatie is de liberale invloed in het jaar 1977 in zeer belangrijke mate toegenomen. De inspanning van talloze VVD'ers in alle afdelingen heeft tot dit resultaat bijgedragen. Zij zullen in dit jaarverslag ongenoemd blijven. Toch wil het hoofdbestuur in dit verslag grote erkentelijkheid betuigen jegens de heer H.Wiegel die als politiek leider tot 19 december de meest in het oog springende rol bij het optreden van de VVD heeft vervuld en op wie in de publiciteit de aandacht vrijwel exclusief werd gericht.

Onder volledige erkenning van en met dankbaarheid voor hetgeen hij in zijn ruim zesjarig fractievoorzitterschap heeft verricht, mag ook de erkentelijkheid tegenover de talrijke ongenoemd blijvende VVD'ers voor de bereikte resultaten worden uitgesproken. De ondanks steeds verdere groei toch hechter en efficiënter werkende partijorganisatie heeft op hen allen telkens een beroep kunnen doen.

In het jaar 1977 is een aantal leden de VVD door de dood ontvallen. Van hen wordt in dit verslag alleen met name genoemd het eralid Sidney J. van den Bergh, die op zondag 25 september, juist teruggekeerd van het jaarlijks congres van de Liberale Internationale op Corsica, dat hij als paus van deze organisatie had bijgewoond, plotseling overleed. Hij heeft zowel voor als na de Tweede Wereldoorlog het Nederlandse liberalisme in tal van functies gediend.

Gedurende de bijna 30 jaar dat de VVD bestond, sinds welke oprichting hij een actieve rol heeft gespeeld, was hij o.a. penningmeester van de partij, lid van de Eerste Kamer, van de Provinciale Staten en van de Kassenaarse gemeenteraad, van welke gemeente hij wethouder was. Voorts was hij in 1959 korte tijd minister van Defensie. In Vrijheid en Democratie van 30 september is een In Memoriam aan hem gewijd.

Afdelingen

Het aantal afdelingen nam wederom toe, en wel van 551 op 1 januari 1977 tot een totaal van 565 op 31 december 1977. Hieronder volgt het overzicht per kamercentrale.

A. kamercentrale 's-Hertogenbosch:

opgericht: Boekel, Grave, Sprang-Capelle/Waspik en Boxmeer (af-splitsing van afdeling Land van Cuyk die als afdeling nu Cuyk e.o. heet).

B. kamercentrale Tilburg:

opgericht: Made en Drimmelen en Dinteloord.

D. kamercentrale Gelderland (kieskring Nijmegen):

opgericht: Neerijnen, Maasdriel en Ammerzoden;
samengevoegd tot één afdeling: Beusichem, Buren en Zoelen tot afdeling Buren. Een en ander in verband met gemeentelijke her-indeling.

J. kamercentrale Den Helder:

opgericht: Nibbixwoud/Wognum, Limmen, Obdam, Medemblik.

N. kamercentrale Leeuwarden:

opgericht: IJlst/Wymbritseradeel.

O. kamercentrale Zwolle:

opgericht: Tubbergen.

P. kamercentrale Groningen:

opgericht: Nieuwolda.

R. kamercentrale Limburg:

opgericht: Arcen e.o.

Ondercentrales

De 95 ondercentrales functioneerden evenals andere jaren in bepaalde regio's uitstekend, echter ook thans komt het nog voor dat veel af-delingen de ondercentrales niet of onvoldoende inschakelen bij de organisatie van bepaalde activiteiten.

Het belang van de ondercentrales voor de partij is echter wel aan het toenemen. Op de buitengewone algemene vergadering van 9 en 10 december 1977 is reglementair vastgelegd dat de ondercentrales in de verdeelsleutel van de contributie worden opgenomen.

Kamercentrales

Op 5 februari vergaderden de secretarissen van de kamercentrales met de leden van het hoofdbestuur over de amendementen die op het ontwerp-verkiezingsprogramma waren ingediend.

In een non-stop vergadering die van 9.00 tot 21.15 uur duurde werden de 775 amendementen teruggebracht tot 350.

Evenals in 1976 hebben de kamercentrales daarmee een bijdrage ge-leverd aan een vlotte verwerking van de amendementenstroom, die nu eenmaal inhaerent is aan de groei van de partij en de toenemende ledenparticipatie. Maar ook los van die groei reageren thans steeds meer afdelingen op voorstellen van het hoofdbestuur en/of doen voor-stellen voor algemene vergaderingen.

Dagelijks en hoofdbestuur

In 1977 werden vergaderingen van het hoofdbestuur gehouden op 17 januari, 5 februari (hiervoor reeds genoemd), 14 maart, 23 maart (een spoedvergadering in verband met de kabinetscrisis), 5 mei, 31 mei, 20 juni, 22 augustus, 27 augustus (spoedvergadering in verband met de kabinetsformatie), 8 september, 15 september, 7 november (behandeling van amendementen voor de buitengewone algemene vergadering van 9 en 10 december), 14 november en 1 december (spoedvergaderingen in verband met de vorming van een kabinet) en 12 december.

In totaal 15 maal.

Het dagelijks bestuur kwam daarnaast nog bijeen op 5 januari, 10 januari met de leden van de Eerste-Kamerfractie en de Tweede-Kamerleden mevrouw mr.E.Veder-Smit en de heer G.W.Keja over de problemen, gerezen rond de verwerping van het initiatief-wetsontwerp over abortus, 13 januari, 19 januari (vergadering met de voorzitters van de kamercentrales en de voorzitters van de statenfracties in verband met de kandidaatstelling voor leden van de Eerste Kamer), 31 januari, 14 februari, 7 maart, 25 april, 31 mei, 20 juni, 7 juli, 15 augustus, 6 september (met vooraf een bespreking met het hoofdbestuur van de JOVD), 10 oktober, 31 oktober (gedeeltelijk met het bestuur van de Vereniging van Staten- en Raadsleden) en 21 november. In totaal 16 maal.

Ook in 1977 hadden enige wijzigingen plaats in de samenstelling van het hoofdbestuur.

Voor de Stichting "Organisatie Vrouwen in de V.V.D." nam mevrouw E.Alberti-Tuijnman te Ruinerwold op 17 januari de plaats in van mevrouw mr.M.N.W.Dettmeijer-Labberton te 's-Gravenhage, die jarenlang als voorzitter aan deze organisatie leiding heeft gegeven. Om persoonlijke redenen legde mevrouw Alberti haar functie weer neer om op 2 juli te worden opgevolgd door mevrouw A.C.van Wijngaarden-Terlouw te Bergambacht.

Door verkiezing tot lid van het dagelijks bestuur trad de heer J.den Ouden te Alblasserdam af als lid van het hoofdbestuur voor de kamercentrale Dordrecht. Zijn plaats werd op 15 januari ingenomen door mevrouw L.A.van Scherpenberg te Rijswijk.

Mevrouw drs.N.Rempt-Halmmans de Jongh te Wassenaar werd opnieuw door de kamercentrale Leiden aangewezen als lid van het hoofdbestuur voor deze centrale (15 februari).

Op 31 oktober volgde mejuffrouw drs.I.Günther de heer drs.A.W.van Ommeren op als lid van het hoofdbestuur voor de kamercentrale 's-Gravenhage.

In de samenstelling van het dagelijks bestuur kwamen tijdens de buitengewone algemene vergadering van 22 januari de volgende wijzigingen tot stand:

Mevrouw H.V.van Someren-Downer te Rotterdam trad af als penningmeester in verband met haar verkiezing tot voorzitter van de Eerste-Kamerfractie; zij werd opgevolgd door de heer H.J.de Koster te Wassenaar.

De heer J.den Ouden te Alblasserdam volgde de heer F.Lauxstermann te Amsterdam op als secretaris voor de organisatie.

Geen verandering kwam er in het voorzitterschap van de partij: mr.F.Korthals Altes te Rotterdam werd herkozen.

Partijraad

De partijraad kwam viermaal bijeen. Drie vergaderingen waren openbaar.

Op 26 februari werd een vergadering gehouden over de abortusproblematiek, mede in verband met een daarover in het ontwerpverkiezingsprogramma op te nemen passage, en over de onderwerpen welzijn en regionaal beleid met inleidingen van mejuffrouw mr.A.Kappeyne van de Coppello en drs.J.F.Scherpenhuizen.

Op 17 september werd vergaderd over de amendementen, door de VVD in te dienen op het Europees verkiezingsprogramma van de Federatie van Liberale en Democratische partijen van de Europese Gemeenschap.

Op 24 september werd een bijeenkomst georganiseerd ter bespreking van de politieke toestand na een uiteenzetting daarover door de politieke leider van de partij, de toen nog fungerend voorzitter van de Tweede-Kamerfractie, de heer H.Wiegel.

Een besloten vergadering werd gehouden op 2 april, waarin door de leden van de partijraad, te zamen met de leden van de fracties in de verschillende provinciale staten, de kandidaatstelling voor het lidmaatschap van de Eerste Kamer werd behandeld.

Een bijzonder karakter had de bijeenkomst in het weekeinde van 26 en 27 november. Een 65-tal leden van de partijraad luisterden naar en discussieerden met een aantal inleiders, die een verscheidenheid van onderwerpen belichtten.

Mr.J.G.Rietkerk gaf als één van de opstellers een toelichting op het rapport Arbeid van de prof.mr.B.M.Teldersstichting, dat in oktober verscheen.

Vervolgens gaven dr.J.van Kemenade, toen demissionair minister van Onderwijs, en de heer H.J.L.Vonhoff, oud-staatssecretaris van CRM en voorzitter van de Landelijke Onderwijscommissie van de VVD, hun zienswijze over "de gewenste ontwikkeling in het onderwijs".

De volgende dag gingen mr.F.Trip, toen demissionair minister van Wetenschapsbeleid, en dr.G.Zoutendijk, lid van de Eerste Kamer voor de VVD, in op de vraagstelling "Hoe houden wij Nederland leefbaar in het komende decennium."

Met recht kan gesteld worden dat qua karakter deze bijeenkomst een novum was. Het hoofdbestuur achtte deze bijeenkomst van groot belang voor de meningsvorming in de partij.

De Tweede-Kamerverkiezing

Op de buitengewone algemene vergadering van 22 januari, gehouden in het Congresgebouw te Den Haag, werden de kandidatenlijsten definitief vastgesteld. Het voorstel van de verkiezingsraad werd ongewijzigd overgenomen.

Dinsdag 12 april was de dag van de kandidaatstelling, de stemming was bepaald op woensdag 25 mei.

Inmiddels was toch op dinsdag 22 maart een kabinetscrisis ontstaan (wellicht tot verrassing van velen!). Op 28 maart werd het kabinet demissionair. De voorbereiding voor de verkiezingen kwam nu goed op gang. Op 21 maart kwamen de kandidaat-Tweede-Kamerleden voor het volgen van een cursus bijeen.

Op vrijdag 25 en zaterdag 26 maart vergaderde de partij opnieuw te Den Haag. Deze buitengewone algemene vergadering stelde het verkiezingsprogram, waartoe in 1976 de aanzet was gegeven, definitief vast.

Naast het beleggen van speciale bijeenkomsten (spreekbeurten) en het verspreiden van het nodige propaganda-materiaal (waarvan een overzicht wordt gegeven in het gedeelte over de propaganda) speelden de televisie-debatten weer een grote rol in deze verkiezingsstrijd. Voor de VPRO debatteerden de heren Den Uyl en Wiegel op woensdag 18 mei, voor de NOS op zondag 22 mei de "grote drie": de heren Van Agt, Den Uyl en Wiegel. De respons op deze uitzendingen was bijzonder groot.

Het viel dan ook om meer dan één reden te betreuren dat de campagne maandagochtend 23 mei moest worden beëindigd in verband met de gijzelingen bij De Punt en Boven-Smilde.

Tegen de achtergrond van die situatie ging het Nederlandse volk op woensdag 25 mei massaal naar de stembus.

Die dag werden 1.492.689 stemmen op de VVD uitgebracht, een percentage van 17,94. Nog nooit had de VVD bij Kamerverkiezingen zo'n percentage behaald en daarmee ook zoveel zetels verkregen (van 22 naar 28).

Op dinsdag 7 juni werd de Tweede Kamer ontbonden, op woensdag 8 juni kwam de nieuwe Kamer voor het eerst bijeen.

De zittende leden kwamen terug, met uitzondering van de heer H.J. de Koster, die zich niet meer beschikbaar had gesteld. Nieuwe leden waren in alfabetische volgorde: dr. R. Braams te Utrecht, dr. W.F. van Eekelen te 's-Gravenhage, drs. L.M.L.H.A. Hermans te Nijmegen, H.H. Jacobse te Amsterdam, mr. H.Th.M. Lauxtermann te 's-Hertogenbosch, drs. E.H.T.M. Nijpels te Bergen op Zoom en mevrouw E. Verkerk-Terpstra te 's-Gravenzande.

De kabinetsformatie

Op 1 juni begon de periode van het formeren van een kabinet. Een periode die de langste zou blijken te zijn in de parlementaire geschiedenis van Nederland tot nu toe. H.M. de Koningin gaf op die dag de heer Den Uyl de opdracht een kabinet te vormen dat "geacht mag worden het vertrouwen van het parlement te genieten". CDA, D'66 en PvdA kwamen echter niet tot overeenstemming, waarop de heer Den Uyl zijn opdracht op 15 juli teruggaf. Op 18 juli weigerde de heer Van Agt een opdracht van de Koningin om een kabinet te vormen dat "geacht mag worden op een meerderheid in het parlement te zullen steunen". Op 20 juli krijgt prof. dr. W. Albeda de opdracht een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om de tijdens de formatie-Den Uyl gerezen meningsverschillen uit de weg te ruimen, opdat die formatie hervat zou kunnen worden. Op 27 juli kreeg de heer Den Uyl inderdaad opnieuw de opdracht die hij oorspronkelijk had. Maar op 25 augustus zag de heer Den Uyl zich wederom genoodzaakt zijn opdracht terug te geven, aangezien hij op het vraagstuk van de abortus geen overeenstemming wist te bewerkstelligen tussen de drie onderhandelende fractievoorzitters, drs. Ed van Thijn van de PvdA, mr. A.A.M. van Agt van het CDA en dr. J. Terlouw van D'66.

Op 26 augustus verkreeg dr. G.H. Veringa de opdracht om "gelet op de thans ontstane situatie, een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om op zo kort mogelijke termijn te geraken tot de vorming van een kabinet dat mag vertrouwen in voldoende mate steun in de volksvertegenwoordiging te ondervinden". Inderdaad bereikte de heer Veringa op 2 september dat een compromis over het abortus-vraagstuk tot stand kwam. De Koningin benoemde naast de heer Veringa de heer Den Uyl nu tot informateur om de werkzaamheden voort te zetten; de opdracht bleef dezelfde als die van 26 augustus. Na meer dan een maand - en wel op 6 oktober - gaven de beide heren hun opdracht terug. De formatie was nu niet gestrand op programmatische punten,

maar op het punt van de zetelverdeling. In een vroeg stadium had de heer Van Agt, vastgelegd in een brief, reeds gewaarschuwd voor het hanteren van een formule 8 PvdA, 7 CDA, 1 D'66 bij de verdeling van de ministerszetels. De heren mr.P.J.Verdam, commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, en mr.M.Vrolijk, commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland, werden benoemd tot informateurs op 11 oktober. Hun opdracht luidde om "met inachtneming van hetgeen in het tot dusverre gevoerde overleg is vastgesteld, na te gaan op welke wijze op de kortste termijn een kabinet gevormd kan worden dat mag vertrouwen in voldoende mate steun in de volksvertegenwoordiging te ondervinden". Op 26 oktober leek dit intermezzo met succes bekroond door het ten vierden male aanwijzen van de heer Den Uyl, nu weer als formateur. Maar 4 november zou later de dag blijken te zijn dat een tweede kabinet-Den Uyl niet gevormd kon worden. Bij de zeteltoekenning bleek voor het CDA onaanvaardbaar dat de formateur de oud-fractievoorzitter van de KVP, mr.Andriessen, niet in aanmerking wilde doen komen voor een ministerspost.

Op 8 november verzocht Hare Majesteit prof.dr.W.C.L.van der Grinten de "mogelijkheden te onderzoeken om op de kortste termijn te geraken tot de vorming van een kabinet dat mag vertrouwen in voldoende mate steun in de volksvertegenwoordiging te ondervinden". Eerst vond een gesprek plaats met de fractievoorzitters van de PvdA, het CDA en D'66. Op 11 november werd door de heer Van der Grinten vastgesteld dat geen overeenstemming mogelijk was door de afwijzende houding van de PvdA om te komen tot een parlementair kabinet. Op 14 november werd de fractievoorzitter van de VVD, de heer H.Wiegel, voor een gesprek uitgenodigd door de informateur. De heer Wiegel onderstreepte in dit gesprek de noodzaak om te geraken tot de vorming van een nationaal kabinet, een gedachte die voor het eerst in zijn advies aan het Staatshoofd van 26 augustus door hem was ontvouwd; over deze gedachte had de Tweede-Kamerfractie in aanwezigheid van de voorzitter van de partij op die dag uitvoerig beraadslaagd; zij was tevens het onderwerp van de vergadering van het hoofdbestuur van 27 augustus. PvdA en D'66 wezen deze gedachte echter af. Op 15 november vond een eerste gesprek plaats tussen de heren Van Agt en Wiegel en de informateur, de heer Van der Grinten. De besprekingen kregen nu een besloten karakter. Op een rustige, doeltreffende wijze werd van gedachten gewisseld zodat het mogelijk bleek in vijf dagen te geraken tot een ontwerp-regeerakkoord dat de fractievoorzitters van CDA en VVD bereid waren in hun fracties te verdedigen. Door beide fracties werden wijzigingen voorgesteld. Na overleg over deze wijzigingsvoorstellen kwam een herzien regeerakkoord tot stand dat op 26 november door de fracties van CDA en VVD werd aanvaard. (Voor een overzicht van dit akkoord wordt verwezen naar Vrijheid en Democratie van 19 december 1977, blz. 21 e.v.)

Op 6 december koos de Tweede-Kamerfractie voor het geval de heer Wiegel tot minister mocht worden benoemd en met ingang van dat tijdstip mr.J.G.Rietkerk, oud-staatssecretaris van Sociale Zaken in het kabinet-Biesheuvel, tot voorzitter van de fractie in de plaats van de heer H.Wiegel. Van de laatste kon toen reeds verwacht worden dat hij in het kabinet-CDA/VVD de post van vice-minister-president tevens minister van Binnenlandse Zaken zou bezetten.

Mejuffrouw mr.A.Kappeyne van de Coppello werd onder een eensluidende opschortende voorwaarde met betrekking tot het eventuele ministerschap van de heer Tuijnman gekozen tot vice-voorzitter, de heren mr.F.Portheine en drs.D.J.D.Dees bleven secretaris van de fractie. Op 19 december werden de ministers beëdigd. De VVD verkreeg zes van

de zestien ministerzetsels in het kabinet. Naast de heer H.Wiegel traden toe: drs.G.M.V.van Aardenne, minister van Economische Zaken, dr.L.Ginjaar, minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, dr.C.A.van der Klaauw, minister van Buitenlandse Zaken, dr.A.Pais, minister van Onderwijs, en ir.D.S.Tuijnman, minister van Verkeer en Waterstaat. (Voor een levensbeschrijving wordt verwezen naar Vrijheid en Democratie van 19 december 1977, blz. 8 e.v.) Voorts werden in de periode die volgde tot en met 16 januari zes liberale staatssecretarissen benoemd: mevrouw drs.N.Smit-Kroes voor Verkeer en Waterstaat, mevrouw mr.E.Veder-Smit voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, mr.K.H.Beyen voor Economische Zaken (in het bijzonder bevordering van de Nederlandse export), dr.W.F.van Eekelen voor Defensie, mr.H.E.Koning voor Binnenlandse Zaken en G.C.Wallis de Vries voor CRM. (Voor een levensbeschrijving wordt verwezen naar Vrijheid en Democratie van 20 januari 1978, blz. 7 e.v.)

Door de benoeming van een zevental bewindslieden uit de Tweede-Kamerfractie werd het mogelijk dat zeven nieuwe Kamerleden werden beëdigd, te weten in volgorde van de kandidatenlijst: dr.R.W.de Korte te Wassenaar, mevrouw J.H.Vrijlandt-Krijnen te Hilversum, J.D.de Voogd te Vlissingen, J.D.Blaauw te Julianadorp, A.A.M.E.van Erp te Best, mr.drs.F.Bolkestein te 's-Gravenhage en mr.M.J.M.Tripels te Maastricht. (Voor een korte levensbeschrijving van de nieuwe Kamerleden wordt verwezen naar de in de bijlage van Vrijheid en Democratie van 11 juni 1976 gepubliceerde groslijst, blz. 4 e.v.) De benoeming van de heer Van Eekelen tot staatssecretaris en van de heer Tripels tot lid van de Tweede Kamer vond na het verslagjaar plaats.

Eerste -Kamerfractie voor de verkiezingen

Op 14 februari werd bij Koninklijk Besluit mr.C.H.F.Polak te Oegstgeest met ingang van de datum van beëdiging benoemd tot Staatsraad in buitengewone dienst. Op 29 maart werd als zijn opvolger in de Eerste Kamer beëdigd ir.H.Heijne Makkreel te Aerdenhout. Inmiddels waren de voorbereidingen voor de verkiezing van een deel van de fractie in volle gang.

Eerste-Kamerverkiezing

Op 6 juli werd de verkiezing voor leden van de Eerste Kamer gehouden. Voor het eerst werden met betrekking tot de kandidaatstelling afdelingen en kamercentrales ingeschakeld volgens de nieuwe procedure, neergelegd in het reglement op de kandidaatstelling voor leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal van de partij dat op 31 mei 1975 was herzien. Als eerste resultaat werd de groslijst gepubliceerd in Vrijheid en Democratie van 28 januari 1977. Vervolgens brachten de kamercentrales advieslijsten uit, waarna het hoofdbestuur in zijn vergaderingen van 14 en 23 maart twee adviezen opstelde welke respectievelijk zouden gelden voor hetzij een algehele ontbinding van de Eerste Kamer in verband met Grondwetswijziging, hetzij voor een periodieke partiële verkiezing. In verband met de kabinetscrisis ging de voorziene wijziging van de Grondwet niet door, zodat de Eerste Kamer niet werd ontbonden. Uitsluitend de leden van die staten, die behoren tot Groep II (Gelderland, Overijssel, Groningen en Drenthe) en Groep IV (Zuid-Holland) zouden hun stem kunnen uitbrengen. De dag van de kandidaatstelling viel op dinsdag 14 juni, de dag van de stemming op woensdag 5 juli. Conform artikel 7 van het hierboven genoemde reglement vergaderden op zaterdag 2 april de leden van de partijraad en de leden van de statenfracties om een definitieve kandidatenlijst samen te stellen (vergelijkbaar met de verkiezingsraad bij kandidaatstelling Tweede-Kamerleden!) Niet herkiesbaar stelde zich mr.H.C.G.L.Polak te Rotterdam.

Tijdens deze vergadering stond vast dat het slechts om partiële verkiezing zou gaan.

In de vergadering van het hoofdbestuur van 5 mei werden benoemd tot leden van de commissie, zoals aangegeven in art. 9.2 van vermeld reglement, de leden van het dagelijks bestuur van de partij, de voorzitters van alle statenfracties en de voorzitters van alle kamercentrales. De commissie die bijeen kwam op 2 juni stelde het advies op voor de statenleden in de Groepen II en IV over het aantal in te dienen lijsten, de lijstverbinding en de meest gewenste stemverdeling.

De uitslag van de verkiezing gaf als resultaat dat de VVD in ledental van 12 op 15 kwam in de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Uitgebracht werden in Gelderland 3 stemmen op ir.J.Baas, 3 stemmen op mr.J.G.C.Wiebenga, 7 stemmen op drs.T.R.A.Veen en één stem op drs.A.P.Z.van der Houwen; in Overijssel 8 stemmen op ir.J.Baas en één stem op mr.J.G.C.Wiebenga; in Drenthe 9 stemmen op mr.J.G.C.Wiebenga; in Groningen 9 stemmen op ir.J.Baas; in Zuid-Holland 8 stemmen op H.J.de Koster, één stem op dr.G.Zoutendijk, 8 stemmen op jhr.mr.G.O.J.van Tets en één stem op dr.A.Pais.

Herkozen werden ir.J.Baas te Zutphen en dr.G.Zoutendijk te Oegstgeest. Niet herkozen echter werd ir.H.J.Louwes te Ulrum, ondervoorzitter van de fractie. Voorts werden gekozen de heren H.J.de Koster te Wassenaar, dr.A.Pais te Amsterdam, jhr.mr.G.O.J.van Tets te Rotterdam, drs.T.R.A.Veen te Weurt en mr.J.G.C.Wiebenga te Paterswolde.

De verkiezing van de heer Veen was niet conform de volgorde van ingediende lijsten. Hierover ontstond in de partij grote beroering. Uiteindelijk trad de heer Veen terug ten gunste van ir.H.J.Louwes, zodat op Prinsjesdag de heer Louwes toch kon worden beëdigd. In een artikel in Vrijheid en Democratie van 30 september 1977, blz. 8 e.v., gaf mr.F.Korthals Altes als voorzitter van de partij een verslag van de gebeurtenissen, waarbij hij tevens het standpunt van het hoofdbestuur uiteen zette.

Eerste-Kamerfractie na de verkiezingen

In de samenstelling van de fractie kwam na Prinsjesdag nog een wijziging door het aanvaarden van het ministerschap door dr.A.Pais. Zijn plaats in de fractie werd, na afloop van het verslagjaar, ingenomen door mevrouw L.Vonhoff-Luyendijk te Utrecht. Mevrouw H.V.van Someren-Downer bleef voorzitter, ir.H.J.Louwes bleef ondervoorzitter, dr.G.Zoutendijk bleef tweede ondervoorzitter, ir.H.Heijne Makkreel werd eerste secretaris in de plaats van drs.Y.P.W.van der Werff die zich hiervoor niet meer beschikbaar had gesteld en drs.F.M.Feij werd tot tweede secretaris verkozen.

Jaarlijkse algemene vergadering

Na de reeds eerder genoemde buitengewone algemene vergaderingen werd op vrijdagavond 20 en zaterdag 21 mei in het RAI-Congrescentrum te Amsterdam de jaarlijkse algemene vergadering gehouden. Op de vrijdagavond hielden de voorzitter van de partij, mr.F.Korthals Altes, de voorzitter van de Eerste-Kamerfractie, mevrouw H.V.van Someren-Downer, en de voorzitter van de Tweede-Kamerfractie, de heer H.Wiegel, redevoeringen. Een speciaal woord van welkom werd door de voorzitter gericht tot de heer Kempinaire, minister van het Openbaar Ambt in België, en de heer Dehaene, aanwezig namens de P.V.V. Tevens werden gasten begroet van andere Nederlandse politieke partijen: voor het CDA de heer Kuiper, voor DS'70 de heer Nijhof. Ook de ereleden A.W.Abspoel, mr.D.A.Delprat en mr.W.J.Geertsema werden welkom geheten, alsmede de oud-bewindslieden, de heren Keyzer en Vonhoff, en de besturen van JOVD en LSVN. Een telegram van trouw jegens H.M. de Koningin en de leden van Haar Huis werd verzonden.

Op die avond werd mr.H.van Riel wegens zijn vele verdiensten voor de partij bij acclamatie tot erelid benoemd.

Op zaterdagmorgen werden achtereenvolgens behandeld: de jaarverslagen; het voorstel tot handhaving van de contributie (gelijk aan de regeling voor 1977); voorstellen tot voorbereiding in de partij

van de congressen van de Federatie van Liberale en Democratische partijen van de Europese Gemeenschap; en een voorstel van de afdeling Wageningen om te komen tot een evaluatie van de in 1976 gehouden deelcongressen.

Voorts werd afscheid genomen van de afgetreden leden van het hoofdbestuur, terwijl een woord van welkom werd gericht tot de nieuwe leden van het hoofdbestuur. (De veranderingen in de samenstelling van het hoofdbestuur zijn opgenomen in de paragraaf dagelijks en hoofdbestuur van dit verslag.)

Vervolgens werd het beleid van het hoofdbestuur besproken (en goedgekeurd), waarna de heer Ph.C.la Chapelle het beleid van de redactie van Vrijheid en Democratie toelichtte en verdedigde. Het zou de laatste maal zijn dat hij als hoofdredacteur op de hem zo typerende wijze verantwoording aflegde voor dit beleid aan de algemene vergadering.

Zoals gebruikelijk beantwoordden de leden van beide fracties in de Staten-Generaal die middag de vragen, door de ter vergadering aanwezige leden gesteld. (Een beknopt verslag van de vergadering werd gepubliceerd in Vrijheid en Democratie van 3 juni 1977, blz. 7.)

Buitengewone algemene vergadering 9 en 10 december

In het Turfschip te Breda kwamen op 9 en 10 december opnieuw de afgevaardigden van afdelingen, alsmede individuele leden, in vergadering bijeen.

Naast de redevoeringen van de voorzitter van de partij, mr.F.Korthals Altes, de reeds gekozen toekomstige voorzitter van de Tweede-Kamerfractie, mr.J.G.Rietkerk, en de nog fungerende voorzitter van de Tweede-Kamerfractie, de heer H.Wiegel, van welke toespraken samenvattingen zijn gepubliceerd in Vrijheid en Democratie van 19 december 1977, blz. 5 e.v., was de vergadering geheel gewijd aan de behandeling van voorstellen tot herschrijving van statuten en huishoudelijk reglement van de partij; voorstellen, gedaan door een daartoe ingestelde commissie. De leden van deze commissie, die benoemd werden ingevolge een besluit van de buitengewone algemene vergadering op 31 mei 1975, waren: mr.F.Korthals Altes, voorzitter, W.J.A.van den Berg, drs.A.M.Bom, ir.H.Heijne Makkreel, J.F.Meijeraan en mr.D.Reitsma.

Publikatie van de voorstellen had plaats in Vrijheid en Democratie van 16 september 1977, een nota van wijzigingen en de amendementen van kamercentrales en afdelingen werden gepubliceerd in Vrijheid en Democratie van 25 november 1977.

De belangrijkste besluiten, door de buitengewone algemene vergadering genomen, zijn:

- Partijcommissies en bijzondere groepen, zoals Vrouwen in de V.V.D., Vereniging van Staten- en Raadsleden en de Groep Nederland van de Liberale Internationale krijgen het recht van amendement.
- De invloed van de besturen van de kamercentrales op de samenstelling van partijcommissies is reglementair vastgelegd en vergroot.
- De ondercentrales krijgen een aandeel in de contributie-opbrengst.

De nieuwe statuten voldoen aan de wettelijke vereisten die van kracht zijn geworden door de invoering van Boek 2 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. De bestaande organisatiestructuur, de wijze van benoeming van het hoofdbestuur en van het dagelijks bestuur en de rechten van de leden bleven ongewijzigd.

Voorts werd besloten dat grond tot ontzetting van het lidmaatschap kan opleveren het feit dat een lid van de VVD een kandidatuur aanvaardt op een andere kandidatenlijst dan de VVD-lijst als het verkiezingen betreft aan welke de VVD met een eigen lijst of in een

combinatie deelneemt. Met dit besluit wordt het tot nog toe ter zake gevoerde beleid van het hoofdbestuur gecontinueerd. Een apart besluit van de algemene vergadering was echter nodig in verband met de nieuwe wettelijke voorschriften inzake ontzetting uit het lidmaatschap.

Op 21 december werden de nieuwe statuten in een notariële akte vastgelegd.

Commissies

De commissie van Beroep kwam in 1977 éénmaal bijeen en wel op 2 februari.

De activiteiten van de door het hoofdbestuur ingestelde commissies zijn als een afzonderlijke bijlage bij dit jaarverslag gevoegd.

Radio- en televisiezendtijd

Vijfmaal kreeg de VVD in 1977 gelegenheid zich via de televisie tot het Nederlandse volk te richten. Twee uitzendingen waren in het kader van de verkiezingen van mei.

Op 16 maart meldden zich 350 nieuwe leden; 10 mei (een uitzending om 23.00 uur!) toch nog 150; 21 mei (na de algemene vergadering) werden 300 nieuwe leden geboekt; 22 juni werden 200 nieuwe leden ingeschreven. Alle records werden echter gebroken op 2 november: toen konden op één avond meer dan 1.000 nieuwe leden worden geteld, terwijl gedurende de volgende twee dagen zich nog ongeveer 500 nieuwe leden meldden! Ook in de dagen, volgende op de andere t.v.-uitzendingen, was er sprake van een verhoogd aantal aanmeldingen. De radio-uitzendingen bleven in grote lijnen qua opzet gelijk aan die van voorafgaande jaren.

Brochures en publicaties

Een overzicht van het bestelde materiaal tijdens de verkiezingscampagne volgt hieronder:

Verkiezingsprogramma	53.800
Wees wijs, kies uw eigen onderwijs	44.500
18+, nu naar de stembus	95.200
Er is meer dan één goede reden	51.000
Vrije mensen kiezen zelf	211.000
Wat wil de VVD voor de vrouw?	113.500
Mobiliteit	17.500
Naar de mening van de ouderen	74.500
Stemmen jongeren anders dan ouderen?	91.500
De auto.....	64.500
Wat u betreft, mevrouw	170.500
U en het onderwijs	40.500

U bent zelfstandige	69.000
Lucifers	166.500
Bloc-notes	18.000
Bierviltjes	145.800
Ballonnen	179.000
Stickers	256.500
Autostickers	49.600
Sluitzegels	27.500
Kunststof draagtassen	213.000
Ballpoints	39.700
Full-colour krant	1.383.500
Eau-de-cologne zakdoekjes	34.500
Pepermuntrolletjes	150.600
Buttons	25.500
Legpuzzles	720
Bandopname voor geluidswagen	51
V & D verkiezingsnummer	77.100
VVD-affiches:	
83 x 116 c.m.	18.100
54 x 75 "	41.180
37 x 54 "	51.280
13 x 19 "	17.600
Wiegel affiches:	
83 x 116 c.m.	4.080
54 x 75 "	11.540
Verzamelpakket	9

Daarnaast werd middels een persconferentie op 18 mei een discussie-nota gepubliceerd over het basis-onderwijs, met als titel "Aan de basis". Mevrouw drs.N.Smit-Kroes had als lid van de Tweede Kamer een groot aandeel in het totstandkomen van deze brochure.

In oktober verscheen onder auspiciën van de Stichting VVD de brochure "Door Vrijheid Verbonden" met als ondertitel "De VVD van A tot Z". Doel is om in klein bestek enige informatie over en enig inzicht in de VVD-organisatie te geven.

Propaganda

Landelijke Propagandacommissie

De Landelijke Propagandacommissie kwam in het afgelopen jaar elf maal bijeen, en heeft vooral veel steun ondervonden van de Nieuwe Kiezers Werkgroep, die als sub-commissie betrokken is geweest bij vele activiteiten. Met name heeft de NKW een aanzet gegeven tot een landelijke enquête onder jonge VVD-kiezers.

Landelijke Propagandadag 1977

Op zaterdag 5 maart werd een Landelijke Propagandadag georganiseerd als voorbereiding op de Tweede Kamerverkiezing.

Deze propagandadag vond plaats in het Congresgebouw te Den Haag. Het aantal deelnemers bedroeg circa 775.

Sprekers op deze dag waren: P.M.Blauw, mr.F.Korthals Altes (betekenis van de Tweede Kamerverkiezing), dr.R.W.de Korte (strategie van de verkiezingscampagne), ing.T.ten Bruggencate (uitvoeringsaspecten bij de propagandavoering), mejuffrouw R.Dijkman (contacten met de pers) en H.Wiegel (belang van propaganda voor de Tweede Kamerverkiezing).

Buiten het sprekersgedeelte werd op deze dag de aandacht gevraagd van de propagandisten voor de "audio-visuele presentatie", als zeer indringend medium ten behoeve van informatie en kennis-overdracht. De mogelijkheden van deze inmiddels de kinderziekten ontgroeide communicatie-techniek werden door deskundigen zeer hoog geschat; de hoge kosten vormden echter een bezwaarlijk aspect. Vervolgens was er gelegenheid tot het stellen van schriftelijke vragen en kon men zich informeren in de diverse stands omtrent propagandamateriaal, pers en publiciteit, sprekerspool en algemeen secretariaat.

Voorbereiding verkiezing Tweede Kamer

In het kader van deze verkiezing zijn drie werkgroepen binnen de LPC bij de voorbereiding betrokken geweest, te weten:
a) de werkgroep Kiezersmarkt; b) de werkgroep Verkiezingsboodschap;
c) de werkgroep Propagandamiddelen.

De gehele coördinatie van de verkiezingscampagne lag bij de LPC. Per lid was een bedrag van f.7.50 beschikbaar, hetgeen inhield dat het totale verkiezingscampagne-budget f.680.000.- bedroeg. Daarenboven was f.50.000.- beschikbaar voor advertenties in de aanloopperiode buiten de verkiezingstijd.

Bij de activiteiten welke via dit budget gerealiseerd zijn dient eerst de advertenciecampagne vermeld te worden. Volgens een collectief contract is in landelijke en regionale bladen geadverteerd op 5 februari, 16 maart, 9 april, 16 april, 23 april, 30 april, 7 mei, 14 mei, 16 mei, 18 mei, 21 mei en 24 mei.

Alleen in de landelijke bladen De Telegraaf en het Algemeen Dagblad is geannonceerd op 26 februari, 24 mei, 25 mei en 26 mei.

Overige media waarin geadverteerd werd, waren de radio/t.v.-bladen van AVRO, TROS en VOO, alsmede de damesbladen VIVA, Margriet en Story.

Voorts werd in 94 theaters de zgn. bioscoop-reclame gehanteerd. Als richtlijn deed de LPC een nota het licht zien onder de naam: Propaganda-adviezen voor afdelingsbesturen. In het kort vond men hierin zes hoofdstukken: a) algemeen; b) vergadering van de propaganda-commissie; c) regionale en plaatselijke propagandistische vergaderingen; d) pers; e) werving nieuwe leden; f) propaganda- en informatie-materiaal.

Ook is een verkiezingskaravaangeorganiseerd die op 16 mei de kamercentrales Tilburg en 's-Hertogenbosch heeft aangedaan, en op 17 en 23 mei door het Limburgse is getrokken.

Op 25 maart verscheen een speciaal verkiezingsnummer van Vrijheid en Democratie in een oplage van 122.000 exemplaren (50.000 exemplaren boven de normale oplage).

Ledenwerving

Het resultaat van de ledenwerving was dat dit jaar kon worden afgesloten met een ledenbestand van 97.396, ofwel 9827 leden meer dan aan het begin van het verslagjaar (winst 11,22%).

Landelijke Propagandadag 1978

In nauw overleg met de afdeling Amsterdam werden in het verslagjaar reeds de voorbereidingen getroffen voor een Landelijke Propagandadag op 14 januari 1978 in de RAI te Amsterdam.

Vrijheid en Democratie

In 1977 verschenen 20 nummers van het partij-orgaan. Vele nummers bevatten bijlagen die nauw verband hielden met de activiteiten, door de partij op diverse gebieden ontwikkeld, zoals het definitieve verkiezingsprogramma 1977, het ontwerp voor een liberaal Europees verkiezingsprogramma en de voorstellen van de commissie tot herschrijving van statuten en huishoudelijk reglement. Tevens werd de uitgave van 25 maart een speciaal verkiezingsnummer. De vergrote oplage gaf duidelijk aan dat dit nummer als uitstekend propagandamateriaal diende.

In de samenstelling van de redactie voltrok zich aan het eind van het verslagjaar een belangrijke wijziging. De heer Ph.C.la Chapelle trad per 31 december af als hoofdredacteur en werd opgevolgd door de heer V.G.A.M.Hafkamp.

De voorzitter van de Stichting Vrijheid en Democratie, mr.H.P.Talsma, bracht in een artikel hulde aan de scheidende hoofdredacteur (Vrijheid en Democratie van 19 december 1977, blz. 2).

De redactieraad vergaderde op 7 januari, 11 februari, 3 maart en 1 juni.

Stichting "Organisatie Vrouwen in de V.V.D."

In een bijlage bij dit jaarverslag wordt door het bestuur van de "Vrouwen in de V.V.D." in het kort aandacht geschonken aan de belangrijkste activiteiten.

Vereniging van Staten- en Raadsleden

Het jaarlijkse congres van de Vereniging werd zoals gewoonlijk gehouden te Lunteren. Spreker was de heer H.Wiegel met als onderwerp: Start van de verkiezingscampagne voor de provinciale staten en gemeenteraden.

Voorts hield mr.J.Drijber, in zijn kwaliteit van voorzitter van de commissie die dit programma had voorbereid, een inleiding over het ontwerp-gemeenteprogram 1978.

Op 12 november hield de Vereniging haar jaarvergadering. Tijdens die bijeenkomst werd de tekst van het gemeenteprogram definitief vastgesteld.

In verband met de vraag naar steeds meer informatie van de kant van de leden en met het oog op de groei van het ledental, waardoor steeds meer administratieve problemen ontstaan die om een oplossing vragen, werd op 13 juli door het bestuur een dag gewijd aan beraad over de toekomst van de Vereniging.

Met het dagelijks bestuur van de partij is vervolgens gesproken over de diverse problemen van de Vereniging. Deze besprekingen zouden ook in 1978 worden voortgezet.

Naast het reeds genoemde gemeenteprogram werden door een commissie eveneens richtlijnen opgesteld voor een provincieprogramma.

Op 17 januari en 13 juni werden te Utrecht de halfjaarlijkse bijeenkomsten gehouden met de VVD-leden van gedeputeerde staten, de VVD-commissarissen der Koningin, de heer H.Wiegel en het dagelijks bestuur van de Vereniging. Tevens was mr.H.E.Koning op een van de bijeenkomsten aanwezig om de gang van zaken bij burgemeestersbenoemingen toe te lichten.

Op verzoek van enkele burgemeesters werd voor het eerst een bijeenkomst van VVD-burgemeesters georganiseerd en wel op 14 maart te Utrecht. Ruim 60 burgemeesters beluisterden een inleiding over "De positie van de burgemeester in de tegenwoordige tijd", gehouden door mr.W.J.Geertsema, commissaris der Koningin in de provincie Gelderland en oud-burgemeester van Warffum en Wassenaar.

Het blad "Provincie en Gemeente" kreeg met ingang van september een geheel nieuw uiterlijk. Een veelkleurendruk in magazine-formaat deed het blad direct aan leesbaarheid winnen. (Voor een uitgebreid verslag wordt verwezen naar het jaarverslag van de Vereniging van 1 september 1976 t/m 31 augustus 1977.)

Prof.mr.B.M.Teldersstichting

In het jaar 1977 verschenen twee geschriften van de stichting. Het eerste met als titel "Over de economische orde in Nederland" (nr. 30) van de hand van mr.drs.F.Bolkestein en ir.B.P.Rauwerda; het tweede getiteld "Arbeid, een studie over de plaats van de arbeid in de maatschappij van morgen" (nr. 31).

Vooraf dit laatste rapport dat tot stand kwam in een daartoe gevormde werkgroep onder leiding van mr.J.G.Rietkerk, kreeg zeer grote aandacht in de diverse media. In het algemeen kon gesproken worden van een zeer positief gericht commentaar. Ook de vakbeweging had voor dit rapport grote belangstelling, al had dit commentaar niet altijd een positieve strekking.

Veel tijd besteedde het curatorium aan de voorbereiding van een serie studies onder de naam "Liberalisme in de jaren '80", welke bundel echter pas na het verslagjaar verscheen.

Federatie van Liberale en Democratische Partijen van de Europese Gemeenschap

Op 18, 19 en 20 november werd in Brussel het tweede jaarlijks congres van de Federatie gehouden. Op dit congres werd tijdens drie dagen intensief vergaderen het Europees verkiezingsprogramma definitief vastgesteld, dat bindend werd voor alle deelnemende partijen. De delegatie van de VVD stond, in verband met de kabinetsformatie in Nederland, niet onder leiding van de heer H.Wiegel, maar van de partijvoorzitter, mr.F.Korthals Altes.

De overige leden waren: dr.W.F.van Eekelen, mr.J.G.Rietkerk, mr.J.G.C.Wiebenga, J.C.A.van Giezen, jhr.mr.J.J.van der Goes van Naters, dr.R.W.de Korte, dr.ir.A.P.Kole, mevrouw drs.N.Rempt-Halmmans de Jongh, mevrouw L.A.van Scherpenberg, A.M.van Bemmelen, mevrouw Th.L.Blom-de Kock van Leeuwen, J.G.Bruggeman, H.A.M.Hoefnagels, mevrouw H.G.van Leuven-Ederveen, dr.H.R.Nord, H.P.Varenhorst, mevrouw J.H.Vrijlandt-Krijnen, mevrouw T.Hofmeester, mevrouw A.C.van Wijngaarden-Terlouw en drs.F.W.van der Schaar.

Als plaatsvervangers waren aanwezig: mr.D.H.Kok, mevrouw E.M.de Roo van Alderwerelt-Hoog, P.M.H.Crombag, G.R.Besseling en C.H.J.ten Broek.

Aanwezig uit anderen hoofde waren: H.J.de Koster, ondervoorzitter Federatie, mr.H.P.Talsma, bestuurslid Federatie, mr.dr.C.Berkhouwer, ondervoorzitter liberale fractie Europees Parlement, ir.J.Baas, lid Europees Parlement, mr.A.Geurtsen, lid Europees Parlement, en mevrouw mr.N.G.B.A.Breitbarth-Dettmeijer en M.R.van der Heijden van het algemeen secretariaat van de partij.

Van de kant van de VVD was een grote inbreng gegeven door het indienen van een groot aantal amendementen op de verschillende onderdelen van het programma.

Een uitgebreid verslag werd gepubliceerd in Vrijheid en Democratie van 19 december 1977, blz. 14 e.v., van de hand van mr.F.Korthals Altes onder de titel "Liberalen voor Europa".

De belangrijke vraag bleef overigens: wanneer Europese verkiezingen? In 1977 was nog niet duidelijk of deze verkiezingen in 1978 of in 1979 gehouden zullen worden.

Liberale Internationale

Het jaarlijks congres van de Liberale Internationale werd van 22 t/m 24 september gehouden op Corsica. Thema van het congres was "De Noord-Zuid-dialoog".

Diverse partij-activiteiten

Op 21 september werden in de West-Betuwe, Tiel, Buren, Geldermalsen en Neerijnen verkiezingen gehouden in verband met grenswijzigingen.

De VVD wón vooral in Geldermalsen (van 11,6 naar 18,8%); het VVD-aandeel bedroeg in dat gebied 19,4% (in 1974: 14,9%, in mei 1977: 19,1%).

In november werden in Rotterdam verkiezingen voor de wijkraden gehouden.

De VVD behaalde in de drie raden een wisselend resultaat. In de Polder Prins Alexander verkreeg de VVD een percentage van 24,3 (Tweede Kamer: 22,2 en in 1974: 22,9) ; in Centrum-Noord 16,5 (Tweede Kamer: 16,8 en in 1974: 19,5); in IJsselmonde 10,3 (Tweede Kamer: 10,8 en in 1974: 11,3).

Algemeen secretariaat

In het afgelopen jaar voltrokken zich grote veranderingen in de bezetting van het secretariaat.

Nadat mejuffrouw mr.M.M.F.van Everdingen de wens te kennen had gegeven met ingang van 1 november 1977 haar werkzaamheden als secretaresse van het hoofdbestuur na bijna 30 jaar ononderbroken dienstverband te willen beëindigen, beraadden dagelijks bestuur en hoofdbestuur zich op deze nieuwe situatie. Met een steeds groter wordend ledenbestand en een toename van activiteiten op alle terreinen achtte het hoofdbestuur het noodzakelijk een zodanige functionaris aan te stellen dat coördinatie van alle werkzaamheden mogelijk zou worden. Na ampele discussie besloot het hoofdbestuur gebruik te maken van de mogelijkheid, in statuten en huishoudelijk reglement (conform art.18.7 van de oude statuten) voorzien, om een benoemde algemeen secretaris aan te stellen. De gekozen algemeen secretaris, de heer W.J.A.van den Berg, was bereid om deze functie te aanvaarden. Op 17 januari bekrachtigde het hoofdbestuur dit besluit, waarbij bepaald werd dat de nieuw benoemde secretaris met ingang van 1 augustus zijn werkzaamheden zou aanvangen.

Op 28 oktober nam het algemeen secretariaat op geheel eigen wijze afscheid van mejuffrouw Van Everdingen, een afscheid dat in het jaar 1978, ten tijde van de viering van het 30-jarig bestaan van de partij, op een zeer bijzondere wijze zou worden afgerond.

Met ingang van 1 augustus nam mevrouw H.S.van Aartsen-Warsen, adjunct-secretaresse, afscheid vanwege het heuglijke feit dat gezinsuitbreiding op komst was.

Per 1 oktober legde de heer ing.T.ten Bruggencate, staffunctionaris voor de organisatie, zijn functie neer. Met ingang van 15 oktober werd hij benoemd tot directeur van de HISWA.

De beide vertrekkende functionarissen werden opgevolgd door twee nieuwe adjunct-secretarissen: mevrouw mr.N.G.B.A.Breitbarth-Dettmeijer werd met ingang van 18 juli aangesteld als adjunct-secretaresse, in het bijzonder belast met de zorg voor de toepassing van statuten en reglementen; de heer H.M.G.Dittmar werd op 7 november benoemd tot adjunct-secretaris voor organisatie en propaganda. Zijn dienstverband zou aanvangen op 1 januari 1978.

Het algemeen secretariaat ontving met leedwezen het bericht dat op 13 maart de heer J.H.van Loon, een van de oud-medewerkers die jarenlang een trouwe hulp op het secretariaat was, overleden was.

De ledenadministratie stond in het begin van het jaar voor de moeilijke taak om in verband met de wijziging van het computer-programma de accept-girokaarten voor de contributie-inning aan de leden te zenden. Pas op 28 januari werden dientengevolge de accept-girokaarten verzonden. Toch kon geconstateerd worden dat meer dan 75% van de leden vóór medio april de contributie had voldaan.

De tientjesactie van 1976 bracht in het verslagjaar nog een bedrag van f.180.000.- op, afkomstig van de leden van de kamercentrales Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, die in verband met een eigen actie pas in januari aan de landelijke actie deelnamen.

Het algemeen secretariaat heeft ondanks de zeer vele mutaties, vooral in de top, voortreffelijk gefunctioneerd. Dat ondanks de mutaties en de schaduwen die deze vooruitwierpen het verkiezingsprogram tot stand kwam, een voortreffelijke verkiezingscampagne werd georganiseerd, de Nederlandse inbreng voor het Europese verkiezingsprogram tot stand kwam en alle andere activiteiten uitstekend werden georganiseerd, is te danken aan de volledige inzet waarmee allen hebben gewerkt.

Het hoofdbestuur spreekt daarvoor zijn grote erkentelijkheid uit.

Het hoofdbestuur van de
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie:

F.Korthals Altes, voorzitter,

W.J.A.van den Berg, algemeen secretaris.

Verslag van de werkzaamheden der partijcommissies in 1977

Volgens artikel 60 lid 2 van het huishoudelijk reglement (artikel 27 bis. lid 3 van het oude huishoudelijk reglement) brengen de commissies jaarlijks een beknopt schriftelijk verslag van hun werkzaamheden uit, dat als bijlage van het jaarverslag van het hoofdbestuur aan de jaarlijkse algemene vergadering wordt overgelegd.

Zoals bekend zijn de commissies ontbonden op 31 mei 1977, de dag van de verkiezing van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vervolgens heeft het hoofdbestuur zich zeer intensief beraden over de (nieuw) in te stellen commissies en hun samenstelling.

De bundeling van bepaalde commissies, zoals deze reeds bestond onder de Sociaal-Economische Commissie, de Landelijke Onderwijscommissie en de in 1977 ingestelde Welzijnscommissie, is verder doorgetrokken, zulks teneinde coördinatie en samenwerking tussen commissies die met elkaar verwante terreinen bestrijken, te bevorderen.

Sedert de verkiezingen van 1977 kent het hoofdbestuur de volgende commissies :

1. De-Sociaal-Economische Commissie (voorzitter mr.H.P.Talsma)

bestaande uit :

de economische commissie
de sociale commissie
de belastingcommissie
de commissie woningbouw- en huurbeleid
de energiecommissie
de landelijke middenstandscmissie
de landbouwcommissie;

2. De groep Leefbaarheid (voorzitter G.J.K.M. Hamm)

bestaande uit :

de commissie milieuhygiëne
de commissie ruimtelijke ordening
de commissie verkeer en vervoer
de commissie volksgezondheid;

3. De groep Buitenland/Defensie (voorzitter mevr.drs.N.Rempt-Halmmans de Jongh)

bestaande uit:

de buitenlandse commissie
de defensiecommissie
de commissie ontwikkelingssamenwerking;

4. De Commissie Welzijn (voorzitter J. den Ouden)

bestaande uit :

de culturele commissie
de commissie jeugd- en jongerenwerk
de commissie sport, recreatie en natuurbehoud
de commissie maatschappelijke ontwikkeling;

5. De Landelijke Onderwijscommissie (voorzitter H.J.L.Vonhoff)
bestaande uit :

sectie I : primair onderwijs
" II : AVO-VWO
" III : LMBO
" IV : tertiair onderwijs
" V : educatieve voorzieningen voor werkende jongeren
" VI : financiën, rechtspositie;

6. De Juridische Commissie (voorzitter jhr.mr.J.J. van der Goes van Naters)

De Grondwetscommissie die al geruime tijd een sluimerend bestaan leidde, is ontbonden onder dankzegging voor het vele belangrijke door haar verrichte werk.

De Commissie Noorden des Lands is in 1977 opgehouden te functioneren als commissie van het hoofdbestuur.

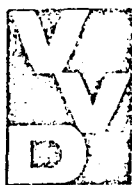
Twee nieuwe commissies zijn ingesteld n.l. de energiecommissie en de juridische commissie.

Een uitvoerige "Regeling van de partijcommissies" is door het hoofdbestuur vastgesteld.

Naar aanleiding van het ontwerp voor een Liberaal Europees Verkiezingsprogramma hebben een groot aantal partijcommissies amendementen geformuleerd, welke in een vergadering van de partijraad op 17 september zijn behandeld.

Vrijwel alle commissies zijn inmiddels opnieuw samengesteld, waarvoor de ondervoorzitter van de partij, mr.H.P. Talsma, zeer veel werk heeft verricht.

In de verslagperiode kwamen de nieuwe commissies over het algemeen nog niet zo vaak bijeen, zodat niet afzonderlijk over elke commissie gerapporteerd kon worden.

JAAROVERZICHT 1977

Stichting Vormings- en scholingsactiviteiten Vrijheid en Democratie-----

Buiten de "vaste" cursusactiviteiten, welke ook in 1976 werden georganiseerd, tekende 1977 zich als een jaar waarin een eerste stap werd gezet in de richting van doelgroeps-cursussen. Het betrof hier met name bijeenkomsten voor aspirant-gemeenteraadsleden. Gelet op de begroting 1978 ligt het in de bedoeling gelijksoortige doelgroepsactiviteiten sterker uit te breiden.

In drie categorieën viel in 1977 het cursuspakket uiteen, te weten:

- a. Informatiecursussen en introductiebijeenkomsten
- b. kadercursussen
- c. doelgroeps-cursussen

a. Het aantal in 1977 gehouden Informatiecursussen bedroeg 16. In dit aantal zijn een beperkt aantal cursussen ten behoeve van de vereniging "Organisatie Vrouwen in de VVD" opgenomen. Ondanks het extra bekendheid doen geven aan het bestaan van de Infocursussen blijkt telkenmale dat afdelingen zich nauwelijks durven wagen aan de organisatie hiervan. Een mogelijk enigszins andere aanpak voor 1978 wordt thans overwogen.

b. Kadercursussen

I. "Strategie van de politieke Tegenstander"

Deze kadercursus werd gehouden te Zeist, Arnhem, Weert, Zwolle, Noordwijkerhout, Assen, Amsterdam en Rotterdam. Een cursus bestond uit een drietal zaterdagen. Het aantal cursisten bedroeg 232 (ongeveer een gelijk aantal als in het voorafgaande jaar 1976).

II. "Discussie- en Vergadertechniek"

Gehouden te Noordwijkerhout, Breda, Amsterdam, Rotterdam en Kesteren.

Ook deze cursus bestaat uit een drietal zaterdagen. Het aantal deelnemers bedroeg: 119.

Evenals in 1976 werd medewerking verleend door het bureau "De Oude Park" te Kesteren, en maatschap "De Zuilen" te Amsterdam.

III. "Liberale Filosofie"

Deze cursus werd gegeven te Noordwijkerhout, Amsterdam, Weert, Arnhem, Assen en Zeist.

Eveneens gedurende een drietal zaterdagen.

Het aantal deelnemers bedroeg 154.

De volgende onderwerpen werden behandeld:

Liberale Filosofie, Ontwikkelingssamenwerking, Inkomenspolitiek, Onderwijs en Groeiproblematiek.

Bij uitstek deskundige partijgenoten verleenden aan deze cursus hun medewerking, met wie tevoren verschillende malen van gedachten is gewisseld omtrent de inhoud van de cursus. Naar aanleiding van deze discussies zijn syllabi ten behoeve van de cursisten samengesteld.

c1 Doelgroepscursussen ten behoeve van aspirant-gemeenteraadsleden

Deze werden gehouden te Amstelveen, Noordwijkerhout, Arnhem, Apeldoorn, Rotterdam, Zeist, Alkmaar, Eindhoven, Waalwijk, Cuyk en Den Bosch (totaal aantal cursussen: 14).

Het aantal deelnemers bedroeg: 401.

De volgende onderwerpen werden behandeld gedurende een tweetal zaterdagen:

Reglement van orde/Inspraakprocedures, onderwijs, gemeentefinanciën, Ruimtelijke Ordening en welzijn. De inleiders, welke werden benaderd vanwege hun specifieke kennis van zaken kwamen allen voort uit de sfeer van de gemeentebesturen. Over elk onderwerp waren syllabi voorhanden.

c2 In het najaar is op een vijftal plaatsen, te weten: Amsterdam, Assen, Apeldoorn, Weert en Rotterdam, de ééndaagse cursus-

bijeenkomst voor afdelingspropagandisten gehouden. Het aantal deelnemers bedroeg, volgens opgave, ongeveer 260.

De behandelde onderwerpen waren de volgende:

1. externe communicatie (perscontacten)
2. interne communicatie (advertiseren, sprekerspool)
3. ledenwerving.

De stichting VVD heeft zich vervolgens beziggehouden met de redactionele activiteiten en de technische afwerking van de Informatiemap. Naast de vertegenwoordiger van de stichting VVD hebben in de redactie zitting vertegenwoordigers van het algemeen secretariaat, Vereniging van Staten- en Raadsleden, Tweede Kamerfractie en fractiemedewerkers. Hiertoe kwam met de regelmaat van iedere 14 dagen het redactieteam bijeen teneinde zorg te dragen voor de periodieke aanvullingen.

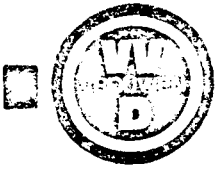
De stichting VVD heeft zitting in de werkgroep vorming van het nationaal comité Europese Verkiezingen.

De vergaderingen van deze werkgroep werden bijgewoond door de voorzitter van de stuurgroep vormings- en scholingsactiviteiten Vrijheid en Democratie, of door de adjunct-secretaris van de stichting.

De stichting VVD heeft een brochure uitgegeven, getiteld "Door Vrijheid Verbonden". Het boekje is bedoeld te zijn een handleiding over de organisatiestructuur van de VVD.

De stuurgroep Vorming en scholing heeft zich, tesamen met de adjunct-secretaris gebogen over nieuwe activiteiten welke in 1978 hun beslag dienen te krijgen. In deze discussies is met name aandacht besteed aan een piramidale opbouw van cursussen, ten einde zo mogelijk een passend geheel van cursussen in het pakket in te bouwen.

Secretariaat :

Kort verslag van de Organisatie "Vrouwen in de VVD" over 1977.

De bestuurssamenstelling per 1.1.1977 was als volgt: mevr. E. Alberti-Tuijnman (voorzitter), mevr. A.C. van Wijngaarden-Terlouw (vice-voorzitter) mevr. Th.L. Blom-de Kock van Leeuwen (secretaris), mevr. H.C. Spaanderman-van Ringelestijn (2e secretaris/penningmeester). Adviserende leden: Mevr. N. Rempt-Halmmans de Jongh, mevr. N. Ginjaar-Maas, Mevr. A. Kappeyne v.d. Coppello, mevr. E. Veder-Smit, Mevr. N. Smit-Kroes en mevr. A. van Someren-Downer.

In mei moest de voorzitter helaas besluiten zich terug te trekken en werd de vice-voorzitter, mevr. A.C. van Wijngaarden-Terlouw tot voorzitter benoemd, mevr. Th.L. Blom-de Kock van Leeuwen tot Vice-voorzitter en mevr. A. Nijenhuis-Kattenberg tot secretaris. In september werd het bestuur uitgebreid met 2 personen nl. mevr. T. Alma-Posthumus en mevr. W. Pols-v.d. Spruit. In oktober werd mevr. G.S.A. Hennes-Boss tot bestuurslid benoemd.

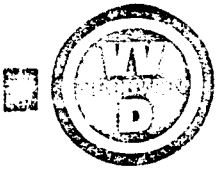
De Adviesraad, bestaande uit de vertegenwoordigsters van de diverse Kamercentrales, staat het landelijk bestuur van de Organisatie "Vrouwen in de VVD" bij en vergaderden vier maal. De centrale vertegenwoordigsters bevorderen o.a. de communicatie van het landelijk bestuur naar de plaatselijke vrouwengroepen en vica versa.

De "Vrouwen in de VVD zijn vertegenwoordigd in diverse maatschappelijke instanties zoals in de Nederlandse Vrouwen Raad (de "Vrouwen in de VVD vertegenwoordigen de liberale groepen in het Hoofdbestuur van de NVR), H.O.Z., "Marie wordt wijzer". Eveneens hebben zij een vertegenwoordiging inde Landelijke Propaganda Commissie en de Landelijke Kader Commissie van de VVD.

Propaganda t.a.v. Tweede Kamer-verkiezingen - De "Vrouwen in de VVD" hebben een speciaal op de vrouw gerichte campagne gevoerd nl. het "tassenplan" Een groot aantal vrouwen hebben overal in den lande op een afgesproken dag massaal tassen bij winkelcentra, markten etc. uitgereikt. Wij kunnen stellen dat deze aktie als zeer geslaagd mag worden beschouwd.

Informatiecussussen - Van de Stichting Vorming en Scholing kregen wij de medewerking tot het geven van de Info-cursus van deze Stichting op speciaal voor de vrouw geschikte tijden. Wij zijn gestart met 3 cursussen. In het jaar 1978 staan er 5 cursussen op het programma.

Najaarsconferentie te Luntern - op 28 en 29 oktober 1977. Ruim 130 dames namen deel aan deze conferentie. Op vrijdagavond werd gesproken door de heer Boertien, commissaris van de Koningin in Zeeland, over "Europa en de Europese Verkiezingen". Zaterdag werd door de heer Schoonenboom en mevr. Wassen gesproken over de Emancipatiemodellen resp. Emancipatiebeleid. Tijdens deze conferentie is door de aanwezigen een intentieverklaring + resoluties betrekking hebbende op eerdergenoemd onderwerp, aangenomen.

Secretariaat :

- 2 -

In het jaar 1977 zijn er veel plaatselijke vrouwengroepen opgericht, vrouwen die zich verantwoordelijk voelen voor het maatschappelijk bestel, en het landelijk bestuur spreekt de wens uit dat ook in 1978 een groot aantal vrouwengroepen opgericht zullen worden ~~en~~ met de steun van de besturen van de afdelingen en de Kamercentrales. Groepen van vrouwen die zich behalve in de plaatselijke/regionale problemen in de landelijke problematiek verdiepen. Zij willen dat de vrouwen haar plaats in de maatschappij bewust innemen, hun standpunt bepalen en dit naar buiten brengen met alle voor- en nadelen die daar aan verbonden zijn.

februari 1978